

DE RODE EEKHOORN IN DE PERIODE 1995-2002

Vilmar Dijkstra & Marten Zijlstra

*In 1995 is de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming (VZZ) gestart met het monitoren van de Rode eekhoorn *Sciurus vulgaris* door middel van het tellen van nesten. Omdat er een relatie bestaat tussen het aantal nesten en het aantal eekhoorns, geeft de trend in het aantal nesten tevens de trend in het aantal eekhoorns weer. Dit deelmeetnet valt onder het VZZ-project 'Zoogdiermonitoring'. Hoewel de eekhoorn niet op de Nederlandse Rode Lijst van bedreigde en kwetsbare zoogdieren wordt vermeld, staat de soort wel op de Europese Rode Lijst. Inmiddels is de eekhoorn opgenomen in de nieuwe doelsoortenlijst van de overheid en zal er vanuit de VZZ gepoogd worden om dit meetnet weer in het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) ondergebracht te krijgen. De soort wordt ook genoemd op de lijst 'Prioritaire soorten voor Friese natuurmonitoring' van de provincie Fryslân.*

ONDERZOEKSMETHODEN

Uit diverse onderzoeken is gebleken dat andersoortige tellingen, bijvoorbeeld van knaagsporen en transect-tellingen, niet voldoende nauwkeurig zijn voor het volgen van de populaties van eekhoorns. Dat heeft te maken met de grote variatie in gedrag, die samenhangt met de grote verschillen in beschikbaarheid van voedsel (een 'mastjaar' van de beuk leidt tot ander gedrag dan een mastjaar van de eik, etc.) Voor het tellen van eekhoorns is dus een andere aanpak nodig. De beste methode zou het vangen en merken van dieren zijn en het vervolgens visueel weer opsporen ervan. Dat is echter erg arbeidsintensief en dus voor een meetnet niet geschikt. Het tellen van eekhoornnesten is de meest haalbare methode gebleken om eekhoorns te monitoren. Wanneer de bladeren in de winter zijn afgevallen zijn de nesten in loofbossen op zich goed zichtbaar en herkenbaar. In naaldbossen is de zichtbaarheid iets minder goed, maar nog steeds heel behoorlijk. In gebieden met veel boomholten of nestkasten worden minder nesten gebouwd, omdat eekhoorns daar dan vaak de voorkeur aan geven. Eekhoornnesten zijn te herkennen aan de vorm en de plaats: ze zijn kogelrond, zo groot als een kleine voetbal en bestaan uit takken met veel bladeren. De telgebieden, variërend in grootte van 10-25 hectare, worden jaarlijks in februari doorzocht waarbij alle eekhoornnesten op een kaart worden ingetekend.

AANTAL TELGEBIEDEN IN NEDERLAND

In de loop van de jaren is het aantal telgebieden waar in de juiste periode en op de juiste wijze wordt geteld toegenomen. Inmiddels worden er ruim 100 telgebieden in Nederland geteld (tabel 1). Overigens worden er ieder

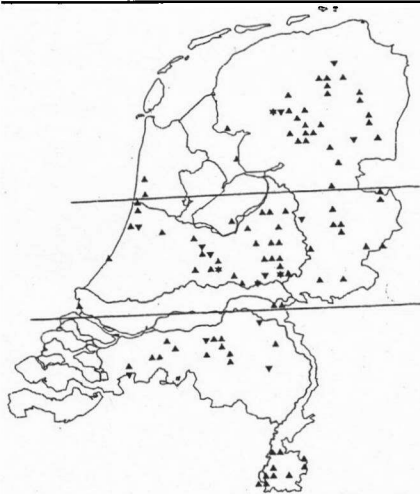

De Rode eekhoorn

foto: Marten Zijlstra

jaar meer telgebieden geteld dan weergegeven, maar omdat deze niet in de juiste periode werden geteld of omdat het telgebied niet volledig is

geteld, zijn deze niet alle meegenomen in de analyses en in tabel 1. Helaas vallen er ook telgebieden weg omdat een teller of telgroep er, om

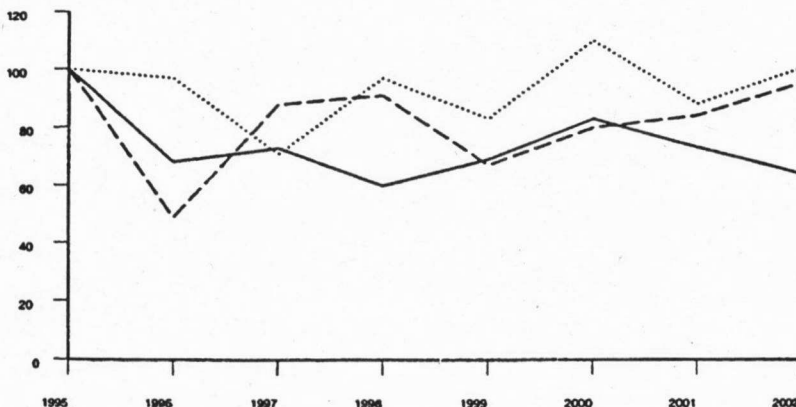
Figuur 1. Ligging van telgebieden in Noord-, Midden- en Zuid-Nederland (▲ wordt geteld, ▼ wordt niet meer geteld).

welke reden dan ook, mee stopt.

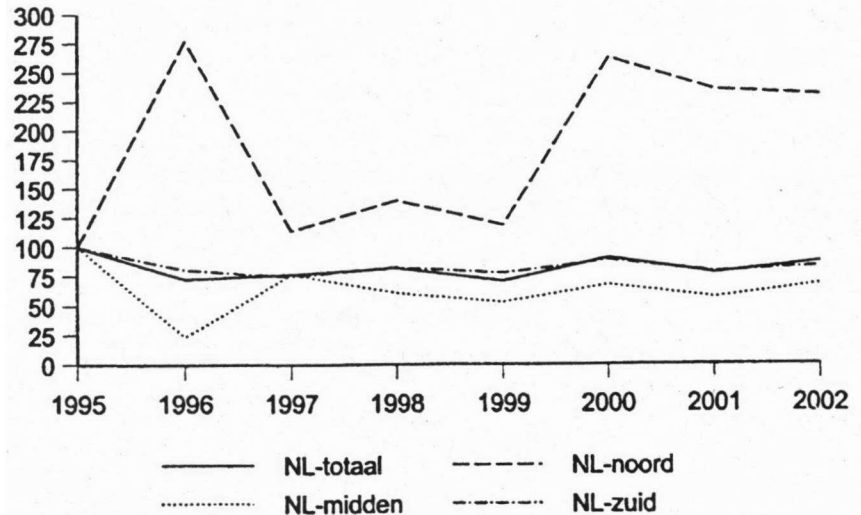
In tabel 2 staat per provincie weergegeven hoeveel telgebieden er bekend zijn en hoeveel er (officieel) niet meer geteld worden. Bij een deel van de telgebieden waar niet meer geteld wordt, betreft het telgebieden waar geen nesten (meer) werden aangetroffen. Het is uiteraard niet echt inspirerend om dergelijke gebieden jaarlijks door te lopen. Toch zijn ook deze gebieden belangrijk om eventuele uitbreiding/toename van de eekhoorn te kunnen detecteren. Dergelijke telgebieden kunnen het beste eens in de vijf jaar bezocht worden. Hopelijk worden voor de weggevallen telgebieden in de toekomst nieuwe tellers gevonden, aangezien continuïteit van de telgebieden erg belangrijk is voor de kwaliteit van een meetnet.

AANTAL TELGEBIEDEN IN FRYSLÂN

Sinds 1999 wordt ook in Fryslân op verschillende plaatsen deelgenomen aan dit project. Kwam dit Friese deel-

Figuur 3. Index van de aantalsontwikkeling van eekhoornnesten in drie bostypen in 1995-2002 (— loofbos, — naaldbos, ... gemengd bos).

Figuur 2. Index van de aantalsontwikkeling van eekhoornnesten in Nederland en in de regio's Noord-, Midden- en Zuid-Nederland (startjaar 1995 = 100).

project de eerste jaren maar moeizaam op gang, de laatste twee jaren worden er negen gebieden geteld. Daarnaast wordt er jaarlijks met de KNNV afdeling Drachten een excursie gehouden waarbij de eekhoornnesten in een gebied bij Beetsterzwaag worden geteld. Net als bij andere onderzoeken krijgt men ook hier tegenslagen te verwerken. Zo werd er in twee telgebieden in Fryslân totale kaalslag gepleegd. Een vergelijkbaar gebied in de omgeving zoeken is dan de enige optie. Want monitoring houdt juist in: een zelfde gebied of soort onder dezelfde condities tellen en volgen in de tijd.

LANDELIJKE VERSPREIDING VAN TELGEBIEDEN

De ligging van de telgebieden in Nederland wordt op atlasblokniveau weergegeven in figuur 1. In deze fi-

guur wordt ook de begrenzing van de drie onderscheiden regio's weergegeven (Noord-, Midden- en Zuid-Nederland). De verdeling van de telgebieden over Nederland is in vergelijking met 2000 verbeterd. Rekening houdend met het aandeel bos en het voorkomen van de eekhoorn, is de verspreiding van de telgebieden goed te noemen. Toch blijven er enkele streken/regio's die enige versterking behoeven, zoals Zuidoost-Groningen (het dal van de Ruiten Aa en omgeving), het duingebied van Noord-Holland ten noorden van Egmond aan Zee, het duingebied van Zuid-Holland, en Noord- en Midden-Limburg. Ook in Zeeuws Vlaanderen komen eekhoorns voor. Nu is de kaart daar nog leeg, hoewel daar in 2003 verandering in is gekomen en bij Hulst een telgebied geteld is. De verdeling over de verschillende bostypen is in vergelijking met 2000 weinig veranderd (tabel 1). De relatieve toename van het aantal telgebieden is het grootst in naaldbos.

TRENDS IN HET AANTAL GETELDE EEKHOORNNESTEN

De trend voor heel Nederland (figuur 2) geeft aan dat het aantal getelde eekhoornnesten na 1995 licht is afgenomen. Deze afname is volgens de statistische analyses echter niet significant ($P=0,28$), waarmee geconcludeerd kan worden dat het aantal eekhoornnesten en eekhoorns in Nederland stabiel is gebleven. Splitsen we het op per regio (figuur 2), dan ontstaat een ander beeld. In Noord-Nederland lijkt de eekhoorn de laatste jaren te zijn toegenomen. De toename

Tabel 1. Het aantal telgebieden dat volledig is geteld in geheel Nederland, per regio en per bostype in de periode 1995-2002.

	'95	'96	'97	'98	'99	'00	'01	'02
Nederland	9	25	36	41	73	82	93	103
Regio Noord	1	3	5	4	14	18	28	32
Regio Midden	3	5	5	11	32	39	39	46
Regio Zuid	5	17	25	26	27	25	26	25
loofbos	5	13	19	19	24	17	22	21
naaldbos	0	5	6	6	15	17	19	26
gemengd bos	4	7	10	16	34	48	52	56

Tabel 2. De status van telgebieden per provincie en voor heel Nederland.

provincie	wordt geteld	wordt niet meer geteld	totaal
Gr	0	1	1
Fr	9	2	11
Dr	20	1	21
Ov	15	1	16
Ge	22	3	25
Ut	11	2	13
NH	9	2	11
ZH	2	0	2
Ze	0	0	0
NB	14	5	19
Li	17	0	17
FI	2	0	2
NL	121	17	138

is echter net niet significant ($P=0,06$). Dit wordt veroorzaakt doordat er te veel telgebieden in Noord-Nederland zijn die een afwijkende trend laten zien. Dat kan bijvoorbeeld het geval zijn met de telgebieden in de Noord-Hollandse duinen boven het Noordzeekanaal. Daar zijn twee telgebieden waar geen eekhoornnesten meer worden gevonden en is één telgebied waar de aantallen in dezelfde orde van grootte blijven. De berichten uit dat deel van Noord-Holland zijn sowieso niet gunstig. Het lijkt erop dat het erg slecht gaat met de eekhoorn in dit gebied. De trends in de verschillen-

de bostypen laten eveneens een wisselend beeld zien (figuur 3). In geen van de drie bostypen werd echter een significante toe- of afname in het aantal eekhoornnesten geconstateerd. Interessant is wel dat de indexen in gemengd bos nagenoeg jaarlijks ruim boven de indexen in loofbos liggen. Mogelijk heeft dit te maken met het meer constante voedselaanbod in gemengde bossen.

CONCLUSIES

Het meetnet neemt qua omvang nog

steeds toe. Het is niet alleen goed om te zien dat steeds meer mensen zich met plezier bezighouden met eekhoorns. De gegevens die op deze wijze verzameld worden, kunnen goed gebruikt worden om de eekhoornpopulatie in Nederland te monitoren. Landelijk gezien lijkt de eekhoorn het in de afgelopen acht jaar niet slecht te doen (geen significante toe- of afname). Uit Noord-Holland komen echter meldingen dat het niet goed gaat met de eekhoorns boven het Noordzeekanaal. Helaas hebben we van dit gebied weinig gegevens (slechts drie telgebieden met enkele tellingen), maar de gegevens die we hebben bevestigen het beeld.

TELLINGEN 2003 + OPROEP

Inmiddels zijn de meeste formulieren van de landelijke tellingen van de eekhoornnesten in 2003 binnen. Hoewel de tellingen nog niet zijn verwerkt, kan al wel worden vermeld dat dit weinig van de voorgaande jaren afwijkt. In totaal kwamen 107 formulieren binnen, waarvan er bij 103 is aangegeven dat het een volledige telling betreft; bij 4 formulieren is aangegeven dat er onvolledig is geteld of niet is geteld. Helaas zijn er in Groningen nog steeds geen tellers, terwijl er in de stad Groningen en in het zuidoostelijke deel van de provincie echt eekhoorns voorkomen. Ook in Fryslân willen we nog graag uitbreiding van het netwerk om een nog betrouwbaarder beeld van de ontwikkeling te krijgen. Informatie kunt u krijgen bij ondergetekenden of bij de VZZ.

FINANCIERING

In 2002 werd het deelmeetnet, de productie van een nieuwe eekhoornfolder en een nieuwe diaserie bekostigd door het Wereld Natuur Fonds, het VSB-fonds, het Prins Bernhard Cultuurfonds en het Mr. Laurens Takkenfonds. Voor 2003 heeft de ASN-bank een deel van de kosten van het deelmeetnet voor haar rekening genomen.

DANKWOORD

Tot slot een dankwoord aan allen die hebben meegewerkt aan het uitvoeren, verzamelen en verwerken van de tellingen. Zonder deze inspanningen was en is het niet mogelijk om de indexen te bepalen en het wel en wee van de eekhoorn in Nederland te volgen.